

УДК 159.922.1–316.614.6

С. Поспелова, викладач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків**СОЦІАЛІЗАЦІЙНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДІВЧАТ**

У роботі розглядається проблема гендерної соціалізації дівчат при різних типологічних варіантах статевої ролі в структурі особистості. У дослідження взяли участь 145 дівчат у віці 19-22 років, з яких було сформовано три групи на основі визначення структурної моделі статевої ролі. У результаті проведеного дослідження було показано за допомогою яких механізмів відбувалася соціалізація гендерно-рольової поведінки дівчат з андрогінною, континуально-ад'юнктивною і континуально-альтернативною статевою роллю. Також позначено основні проблеми гендерно-рольової поведінки в сучасних умовах.

Ключові слова: статева роль, гендерна соціалізація, статева рольова модель.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається руйнування лекал соціального формування маскулінності і фемінінності як елементів гендерної ідентичності. Значно поширюються феномени девальвації мужності й жіночності, зруйновано феномен "соціального ліфту", з яким особистість переходила з одного вікового періоду до наступного, реалізуючи нормативні соціально задані провідні діяльності. Існуючі раніше форми маскулінних та фемінінних фільтрів, формування відповідних особистісних структур значною мірою знищено: в неповних родинах утруднено процес ідентифікації з батьками протилежної статі, порушено статевою роллю сегрегація тощо. Зазначені зміни призводять до викривленому розумінню ментальної цілісності суспільства. Окрім того, виникають альтернативні форми маскулінності і фемінінності, які задають вектор девіантного розвитку гендерної ідентичності. У зв'язку з цим виникає необхідність розгляду нормативних моделей гендерної соціалізації та поглиблення уявлень щодо ролі соціалізаційних чинників, які діють у сучасних культурно-історичних умовах.

Теоретичний аналіз. У сучасній гендерній психології відсутня єдина теорія гендерної соціалізації, існують кілька теорій, кожна з яких має як сильні, так і слабкі сторони, аналіз яких буде наведено нижче.

Прихильники психоаналітичної теорії, що виходить з поглядів З. Фрейда, вважають, що дитина несвідомо ідентифікується з образом дорослої людини своєї статі, найчастіше батька або матері, і потім копіює її поведінку у дорослому віці [1].

Теорія статевої/гендерної типізації У. Мішеля [2] надає вирішального значення процесам навчання й позитивного та негативного підкріплення: оскільки дорослі заохочують хлопчиків за маскулінну й засуджують за фемінінну поведінку, а з дівчинками поведінка навпаки. Дитина спочатку вчиться розрізняти статево-морфологічні зразки поведінки, потім – виконувати відповідні правила й нарешті інтегрує цей досвід у своєму образі "Я".

Когнітивно-генетична теорія Л. Колберга [2] підкреслює пізнавальну сторону цього процесу й особливо роль самосвідомості: дитина спочатку засвоює уявлення про те, що означає бути чоловіком або жінкою, потім категоризує себе як хлопчика/дівчинку, після чого намагається погоджувати свою поведінку згідно зі своїми уявленнями про гендерну роль.

Процес становлення гендерної ідентичності можна представити як певні етапи, при цьому можна відзначити, що сучасні дослідники розходяться в їхній кількості й змісті. Так, Шон Берн [3] виділяє чотири стадії встановлення статевої ідентичності: *гендерну ідентифікацію* (віднесення дитиною себе до тієї або іншої статі); *гендерну константність* (розуміння, що гендер є постійним й змінити його неможливе); *диференціальне наслідування* (бажання бути найкращим хлопчиком або дівчинкою) і *гендерну саморегуляцію* (дитина сама починає контролювати свою поведінку, використовуючи санкції, які вона застосовує до самої себе).

С. Томпсон виділяє в ранньому розвитку статевої ролі три етапи: 1) дитина довідається, що існує дві статі; 2) вона включає себе в одну із цих категорій; 3) на основі самовизначення вона керує своєю поведінкою, вибираючи й віддаючи перевагу новим формам поведінки [1].

Американські психологи Е. Маккабі й К. Джеклін [1] відзначають кілька можливих варіантів, що пояснюють процес гендерної соціалізації: 1) батьки поводяться з різностатевими дітьми так, щоб пристосувати їхню поведінку до прийнятого в суспільстві нормативним очікуванням. Хлопчиків заохочують за енергію й змагальність, а дівчат – за слухняність і дбайливість. Поведінка, яка є невідповідною статевим очікуванням, в обох випадках тягне на негативні санкції; 2) внаслідок уроджених стате-вих розходжень, що виявляються вже в ранньому дитинстві, хлопчики й дівчатка по-різному "стимулюють" своїх батьків і тим самим домагаються різного до себе відношення. Крім того, у результаті тих же вроджених розходжень батьківська поведінка може викликати в хлопчиків і дівчат різну реакцію. Тобто, реальний стиль виховання складається в ході конкретної взаємодії дитини із батьками, причому й вимоги дитини, і ефективність батьківського впливу не є однаковими для обох статей; 3) батьки поводяться з дитиною, виходячи зі своїх уявлень про те, яким повинна бути дитина певної статі. Адаптація дитини до нормативних уявлень батьків може відбуватися різними шляхами; 4) батьківське відношення до дитини певною мірою залежить від того, чи збігається стать дитини зі статтю батька.

Але, як відзначає І. С. Кон, дитина не є пасивним об'єктом гендерної соціалізації. Опираючись на неузгодженість дій своїх вихователів, дорослих й однолітків і власний життєвий досвід, він вибирає із пропонуваного їй зразків щось своє [4].

Інші підходи до проблеми становлення гендерної ідентичності були сформульовані в рамках теорії соціального научіння Ж. Піаже. Особливе значення він надає механізму типізації – формуванню "правильних" уявлень про своє поле в результаті активного впливу батьків: вибір імені, розходження в одязі й іграшках, заохочення й покарання. Однак і ця концепція залишає осторонь безліч моментів, представляючи дитину лише як об'єкт впливу батьків, що не має свого внутрішнього миру й є повністю ізольованою від соціального оточення (друзі, ЗМІ, інші дорослі) [2].

Останнім часом розроблено нові теорії гендерної соціалізації, що прагнуть перебороти недоліки більш ранніх теорій. Н. Чодороу [5] створила власну теорію з акцентом на тому, що на генітальній стадії розвитку найбільших труднощів й страждань зазнають хлопчики, а не дівчатка. Це пов'язане з тим, що спочатку всі діти ідентифікують себе зі своєю матір'ю, і лише у віці 4-6 років хлопчики виявляються змушеними змінити ідентифікацію, що приводить до таких проблем, як гіперактивність, непосидючість, більша схильність захворюванням. У той же час розвиток дівчат, які поступово лише зміцнюються у спочатку обраній ідентифікації,

© Поспелова С., 2015

виявляється більш спокійним і стабільним. С. Бем [6] припустила, що засвоєння гендерної ідентичності відбувається успішно не тільки в тому випадку, якщо здобувається ідентичність, що відповідає "власній" (біологічній) статі, але й коли в результаті соціалізації індивіди, як жінки, так і чоловіки, здобувають змішані, андрогінні риси (успішне сполучення як традиційно чоловічих, так і традиційно жіночих якостей). Її позиція знайшла відображення у концепції "психологічної андрогінності".

Таким чином, засвоєння категорій статі й гендеру може бути представлено як процес навчання, прийняття ролі; оволодіння поведінковими діями, вже засвоєними в необхідній якості, що відповідає гендерному статусу; усвідомлення статі як соціальної категорії людиною, що належить до даної статі як до біологічної категорії. Тобто формування гендерної ідентичності відбиває проходження певних стадій процесу гендерної соціалізації.

Метою роботи є визначення особливостей гендерної соціалізації дівчат з різними типологічними варіантами організації статеворольової сфери особистості.

Методика та процедура дослідження. Дослідницька вибірка складалася зі 145 дівчат. Вік досліджуваних 19-22 роки, даний віковий період відповідає періоду юності або ранньої дорослості (І. С. Кон), у якому в цілому завершено ріст і психофізіологічний розвиток організму й сформовано відносну зрілість особистості. Саме в цьому віці відбувається активне експериментування із засвоєними раніше моделями поведінки чоловіка й жінки, завершується процес гендерної соціалізації й формування статевої ролі. Тому в даному віці проблеми формування гендерної ідентичності відбивають актуальні проблеми розвитку особистості. За соціальним статусом всі досліджувані є урівненими (студентки харківських вузів). За родинним станом, 100 % вибірки незаміжні і не мають дітей. За станом здоров'я – без явних ознак психічної й вираженої соматичної патології.

Усіх досліджуваних було розділено на групи на основі даних структурної статевої шкали (О. С. Кочарян, Є. В. Фролова) [7], що дозволила визначити тип статевої моделі. Результати наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Частота зустрічальності статевої моделі у дівчат

Модель структурної організації статевої сфери особистості	Кількість	Частота зустрічальності
Андрогінна	67	46 %
Континуально-ад'юнктивна	32	22 %
Континуально-альтернативна	46	32 %

Як видно із табл. 1, у дослідницькій вибірці найбільш представлена *андрогінна статева модель* (46 %), яка уявляє собою незалежність маскулінних і фемінінних рис. Для дівчат, починаючи з віку 16-18 років, на думку О. С. Кочаряна, дана модель є нормативною [8]. *Континуально-ад'юнктивна модель* зустрічається в 22 % дівчат. Ця модель відбиває незрілу структуру М/Ф-симптомокомплексу, у якій маскулінність становить внутрішню єдність із фемінінністю, внаслідок незавершеності статевої сегрегації й нерозділеності маскулінних і фемінінних структур [8]. *Континуально-альтернативна модель* зустрічається в 32 % дівчат. У рамках даної моделі маскулінність і фемінінність сумарно становлять 100 %, чим вище маскулінність, тим нижче фемінінність, і навпаки. У складі вибірки ми можемо спостерігати значну кількість дівчат з незрілими статеворольовими моделями. Даний факт може означати перекидання процесу гендерної соціалізації особистості. При досягненні віку ранньої дорослості така особистість не досягає "стабільності ідентичності" (термін Е. Еріксона) і зберігає інфантильність, незрілість *статевої* полоролевої сфери, а відповідно, особистості й поведінки в цілому. Причому третя частина дослідницької вибірки характеризується не тільки незрілою моделлю, але й інвертованою моделлю, тобто, такою, що властива підліткам чоловічої статі [8].

У дослідженні використовувалися такі методики: 1) *Структурна статева шкала* (О. С. Кочарян, Є. В. Фролова) [7], що була використана для визначення типу статевої моделі (на етапі формування дослідницьких груп); 2) *методика ADOR* (Л. І. Вассерман, І. А. Горькова, О. Є. Роміцина) [9], що вивчає установки, поведінку й методи виховання батьків такими, якими їх бачать діти в підлітковому або юнацькому віці, дозволяє описати стосунки із батьками за найбільш загальними проявами: доброзичливість, ворожість, автономія, директивність і непослідовність батьків. Опитувальник має два бланки для заповнення, що реєструють відношення дівчини до батька й матері, відповідно (зміст питань є однаковим). При обробці визначається сума сирих балів за наступними шкалами: шкала пози-

тивного інтересу; шкала директивності; шкала ворожості; шкала автономності; шкала непослідовності; 3) СМДО (Л. М. Собчик): основні шкали і ряд додаткових шкал (зрілості, контролю, залежності, жіночності, жіночності інтересів, "грання ролі"); 4) особистісний диференціал (Ч. Осгуд). Семантичними стимулами були конструкти, які відбивають гендерні ролі: мати, жінка, дочка, дружина, коханка, батько, чоловік, син, коханець, образ власного "Я" (Я-реальне і Я-ідеальне); 5) *Математико-статистичне оброблення* результатів проводилося за допомогою факторного аналізу методом Varimax raw і t-критерію Стюдента (використовувався програмний пакет Statistica 6.0).

Отримані результати та їхній аналіз. Для визначення ролі чинників сімейної соціалізації у становленні гендерно-рольової поведінки нами було проведено факторизацію простору ознак (обертання Varimax raw), представлених у методиках СМДО, ADOR і оцінюваних конструктах на матеріалі усієї вибірки (145 осіб). У результаті було виявлено 4 фактори, склад яких наведено в табл. 2

Далі охарактеризуємо фактори, що виділено.

Фактор 1 – "Рольовий конфлікт" включає жіночі гендерні ролі, що утворюють два полюси: полюс "жінка-коханка" і "мати-дочка-друг". Поведінкові прояви першого полюса сексуальності регулюються факторами тривожності й індивідуальності (сполучення 7 і 8 шкал), другого – невротичним надконтролем, песимістичністю, емоційною лабільністю (шкали невротичної триади), імпульсивністю, ригідністю (поведінкові шкали), інтроверсією. Це означає, що аспекти гендерної поведінки, пов'язані із проявами жіночності, сексуальності, фіксацією на чуттєвих стосунках підтримуються механізмами "застрягання" на думках, ідеях, пов'язаних із сексуальністю, переоцінкою значущості сексуальної сфери, комплексом неповноцінності. Аспекти гендерної поведінки, пов'язані із затвердженням цінності сімейних і дружніх стосунків, орієнтацією на шлюб і народження дітей, є сполученими з невротичним функціонуванням особистості й труднощами у прийнятті власної сексуальності та її реалізації на поведінковому рівні.

Таблиця 2

Факторна структура гендерного простору особистості дівчат

Назва фактора	Рольовий конфлікт	Фіксація на батьку	Фіксація на матері	Материнський контроль
Склад фактора	Надконтроль (-0,40), Песимістичність (-0,56), Емоційна лабільність (-0,61), Імпульсивність (-0,68), Ригідність (-0,63), Інтроверсія (-0,55), Тривожність (0,91), Індивідуалістичність (0,93), Жінка (0,78), Коханка (0,57), Друг (-0,48), Дочка (-0,42), Мати (-0,70)	Позитивний інтерес батька (0,74), Директивність батька (0,70), Ворожість батька (0,39), Автономність батька (0,57), Непослідовність батька (0,70), Жінка (-0,65), Коханка (0,59), Подруга (0,40)	Ворожість батька (-0,53), Ворожість матері (-0,42), Позитивний інтерес матері (0,89), Автономність матері (0,86), Жінка (0,55), Друг (0,41)	Надконтроль (0,54), Директивність матері (0,70), Ворожість матері (0,63), Непослідовність матері (0,62)
Вага фактора	21,5 %	17,8 %	14,1 %	10,9 %

Фактор 2 – "Фіксація на батьку" містить у собі гендерні ролі жінки, коханки й подруги. Останні дві формуються в ході соціалізації за типом "фіксація на батьку", на яку вказує включеність у цей фактор позитивного інтересу з боку батька, директивності, ворожості, автономності й непослідовності батька. Причому образ батька є досить амбівалентним, такий батько виражає інтерес до проблем і потреб дочки, при цьому проявляє твердий контроль її поведінки. Разом з тим, оцінюється як відсторонений і байдужий. Наявність непослідовності в оцінці образу батька свідчить про те, що такі батьки не мають чітко сформованої виховної стратегії. Під цим впливом у рольовій структурі дівчат формується висока цінність себе сексуального партнера (коханка, подруга) і відносно низька цінність як представниці жіночої статі (роль жінки). Тобто всі аспекти сексуальної поведінки є внутрішньо не асимільованими й функціо-

нують тільки лише на рівні вивчених поведінкових стереотипів сексуально затребуваної жінки.

Фактор 3 – "Фіксація на матері" поєднує низькі значення шкал ворожості обох батьків та позитивний інтерес і автономність з боку матері. У цьому випадку результатом соціалізації стає засвоєння ролей жінки й друга, що може бути трактоване як прийняття дівчиною себе як представниці жіночої статі, цінність себе як жінки й прийняття ролей у стосунках "вільних" від сексуального навантаження.

Фактор 4 – "Материнський контроль" містить у собі директивність, ворожість і непослідовність матері, що служить чинником формування невротичного надконтролю особистості дівчат.

Надалі виділені фактори було збережено як змінні й піддано процедурі перевірки значущості розходжень між трьома дослідницькими групами за допомогою t-критерію Стюдента. Результати наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Розходження гендерного функціонування особистості дівчат

Елементи гендерного простору	Розходження груп		
	t ₁₋₂ , df=97	t ₁₋₃ , df=111	t ₂₋₃ , df=78
Рольовий конфлікт	-1,36	1,49	2,70**
Фіксація на батьку	-1,34	0,57	1,54
Фіксація на матері	3,10**	0,54	-2,35*
Материнський контроль	0,69	0,88	0,05

Примітки: 1) жирним виділені значущі розходження (* – $p \leq 0,05$, ** – $p \leq 0,01$); 2) 1 – дівчата з андрогінною моделлю, 2 – дівчата з континуально-ад'юнктивною моделлю, 3 – дівчат з континуально-альтернативною моделлю.

За результатами перевірки видно, що дівчатам з андрогінною статевою моделлю властива фіксація на матері, що містить у собі позитивний інтерес із боку матері і її автономність, що є умовою формування в ході сімейної соціалізації психологічної андрогінності дівчат.

Дівчатам з континуально-ад'юнктивною статевою моделлю властивий рольовий конфлікт, що свідчить про фіксацію цих дівчат на чуттєвих стосунках, які підтримуються механізмами "застрягання" на думках, ідеях, пов'язаних із сексуальністю, переоцінкою значущості сексуальної сфери, комплексом неповноцінності. Аспекти сексуальної поведінки є сполученими з невротичним функціонуванням особистості й інфляцією сексуальності на поведінковому рівні.

Дівчатам з континуально-альтернативною статевою моделлю властива фіксація на матері, яка є наділеною якість високої автономії матері, неможливості, відсутності інтересу до розвитку дочки.

Наявність у поведінки матері виразного контролю, негативного відношення до досягнень дочки, ворожості або відсутності чітко сформованої виховної стратегії є чинником формування невротичного надконтролю, гі-

персоціальності, нормативності, емоційної напруженості в структурі особистості дівчат незалежно від типу статевою моделі.

На підставі одержаних результатів ми дійшли таких висновків:

1. Соціалізація гендерно-рольової поведінки дівчат з різними типами статевою моделей відбувається завдяки дії різних механізмів, які модулюють формування і стабілізацію різних типологічних варіантів статевою сфери особистості.

2. Соціалізація гендерно-рольової поведінки дівчат з андрогінною статевою моделлю відбувається завдяки механізму фіксації на фігурі матері, яку utoвнює позитивним інтересом до дочки і автономністю материнської фігури, яка не заважає формування в ході сімейної соціалізації психологічної зрілості особистості дівчат.

3. Процесу соціалізації гендерно-рольової поведінки дівчат з континуально-ад'юнктивною статевою моделлю властивий рольовий конфлікт, що свідчить про фіксацію цих дівчат на чуттєвих стосунках, які підтримуються механізмами "застрягання" на думках, ідеях, пов'язаних із сексуальністю, переоцінкою значущості сексуальної сфери, комплексом неповноцінності.

Аспекти сексуальної поведінки є сполученими з невротичним функціонуванням особистості й інфляцією сексуальності на поведінковому рівні.

4. У ході соціалізації гендерно-рольової поведінки дівчат з континуально-альтернативною статеворольовою моделлю спостерігається фіксація на фігурі матері, яку коновано якостями недосяжності та високої автономності.

Перспектива подальших досліджень полягає у розширенні кола психологічних чинників, які беруть участь у процесі гендерного розвитку особистості дівчат у сучасному культурному просторі.

Список використаних джерел

1. Гендерная психология и направления ее развития: Практикум по гендерной психологии / Под ред. И. С. Клещиной. – СПб., 2003. – 496 с.
2. Gender psychology and direction of its development: Workshop on gender psychology / Ed. by I. S. Klyocina // SPb., 2003. – 496 p.
3. Курамшев А. В. Гендерная социализация / А. В. Курамшев // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия Социальные науки. Вып. 1(3). – Н. Новгород : Изд-во ННГУ, 2004. – С. 190–197.
4. Kuramshev A. V. Gender socialization / A. V. Kuramshev // Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo. Seriya: Socialnye nauki. – Vol. 1(3). – N. Novgorod : Izd-vo NNGU, 2004. – P. 190–197.
5. Берн Ш. Гендерная психология. Законы мужского и женского поведения / Ш. Берн. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2007. – 320 с.
6. Bern S. H. Gender Psychology. Laws of male and female behavior / S. H. Bern. – SPb.: Praym-Evroznak, 2007. – 320 p.
7. Кон И. С. Ребенок и общество: учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по психологическим и педагогическим специальностям / И. С. Кон. – М.: Изд. центр "Академия", 2003. – 336 с.
8. Kon I. S. The child and society: a textbook for university students enrolled in the psychological and pedagogical specialties / I. S. Kon. – M.: Izd. Centr "Akademiya", 2003. – 336 p.
9. Дикевиш Л. Л. Гендерная психология: учебно-методическое пособие / Л. Л. Дикевиш. – Смоленск: СГУ, 2008. – 18 с.
10. Dikevich L. L. Gender Psychology: teaching aid / L. L. Dikevich. – Smolensk : Sgu, 2008. – 18 p.
11. Берн С. Л. The measurement of psychological androgyny / S. L. Bem // Journal of Consulting and Clinical Psychology. – 1974. – 42(2). – P. 155-162.
12. Кочарян А. С. Метод исследования структурной организации полоролевой сферы личности / А. С. Кочарян, Е. В. Фролова, Н. В. Дармостук // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Психологія. – 2010. – № 857. – Вип. 42. – С. 78-85.
13. Kocharyan A. S. The research method of structural organization of the scope of sex-role identity / A. S. Kocharyan, E. V. Frolova, N. V. Darmostuk // Visnik Kharkivskogo nacionalnogo universitetu imeni V. N. Karazina. Seriya psichologiya. – 2010. – № 857. – Iss. 42. – P. 78-85.
14. Кочарян А. С. Личность и половая роль (симптомокомплекс маскулинности/фемининности в норме и патологии) / А. С. Кочарян. – Харьков: Основа, 1996. – 176 с.
15. Kocharyan A. S. The identity and sex role (syndrome of masculinity / femininity in norma and pathology) / A. S. Kocharyan. – Kharkov : Osnova, 1996. – 176 p.
16. Опросник ADOR "Подростки о родителях" – Материал Psylab.info – Энциклопедия психодиагностики / Электронный ресурс. Режим доступа: http://psylab.info/Опросник_%22Подростки_о_родителях%22.
17. Questionnaire ADOR "Teens of parents". – Material psylab.info. – Encyclopedia of psychodiagnostics / Electronic resource. Access mode: http://psylab.info/oprosnik_%22podrostki_o_roditel'ax%22.

Надійшла до редколегії 25.10.14

С. Поспелова, преподаватель

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьков

СОЦИАЛИЗАЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГЕНДЕРНО-РОЛЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ ДЕВУШЕК

В работе рассматривается проблема гендерной социализации девушек при различных типологических вариантах полоролевой структуры личности. В исследовании приняли участие 145 девушек в возрасте 19-22 лет, из которых были сформированы три группы на основе определения структурной модели полоролевой сферы. В результате проведенного исследования было показано с помощью каких механизмов происходила социализация гендерно-ролевого поведения девушек с андрогинной, континуально-адьюнктивной и континуально-альтернативной полоролевыми моделями, и обозначены основные проблемы гендерного развития личности в современных условиях.

Ключевые слова: полоролевая идентичность, гендерная социализация, полоролевая модель.

S. Pospelova, lecturer

V. N. Karazin National University of Kharkiv, Kharkiv

SOCIALIZATION FACTORS GENDER-ROLE BEHAVIOR FORMING AT GIRLS

The problem of girl's gender socialization with different typological variations gender role personality structure is considered in the article. The study involved 145 girls 19-22 years old, of which three groups were formed based on the sex-role sphere structural model determination. The study has been shown mechanisms occurred gender-role behavior socialization of girls with androgynous, continuum-adjunctive and continuum-alternative sex-role models, and marked images the main problems in personalities' gender development in modern situation.

Keywords: sex-role identity, gender socialization, sex-role model.

УДК 159.923.2

В. Рибалка, д-р психол. наук, проф.

Институт педагогической и образовательной психологии НАПН Украины, Київ

ГЕНЕРАЦІЙНИЙ ФАКТОР У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ФОРМУВАННІ ДУХОВНОЇ ЄДНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

У статті наводяться дані про дослідження ролі генераційного фактору у соціалізації особистості та у формуванні духовної єдності суспільства, визначення цього фактору, характеристика поняття покоління, класифікація поколінь, розглядаються місія кожного з поколінь, типи диференціації поколінь, психологічні чинники генераційного руху особистості залежно від її спрямованості, інтелекту, темпераменту, приклади організації гармонійного співіснування та співпраці поколінь при вирішенні глобальних та історичних проектів. Формулюються нагальні питання подальшого вивчення і використання генераційного фактору для покращення соціалізації особистості та зміцнення духовної єдності різноманітних поколінь суспільства.

Ключові слова: генераційний фактор, соціалізація особистості нового покоління, духовна єдність поколінь, класифікація поколінь, місія поколінь, диференціація поколінь, потік поколінь.

Проблема впливу генераційного фактору у соціалізації особистості та духовній інтеграції, взаємодії поколінь, у культурно-історичному розвитку суспільства постає як вкрай актуальна для наукової психології та системи освіти з ряду причин.

По-перше, порівняльний аналіз ступеня розвинутості, неперервності реальних міжпоколінних зв'язків в Україні з таким самим в інших країнах, приміром, Японії, США, Великій Британії, країнах Арабського Сходу тощо,

свідчить про вкрай незадовільний, значною мірою розірваний їх стан у нас.

По-друге, відповідні дослідження вже декілька десятиліть інтенсивно здійснюються в американській та європейській науці, сприяючи зміцненню суспільства і кращому використанню генераційних ресурсів у суспільних процесах, зокрема у бізнесі. Слід згадати опубліковану ще 1991 р. книгу Н. Хоуа та В. Штрауса "Покоління", в якій викладена оригінальна теорія поколінь, а також су-

© Рибалка В., 2015